

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Pracownia Wychowania i Profilaktyki

www.ore.edu.pl

PROGRAM GOLDEN 5

Polska, Włochy, Norwegia, Belgia, Hiszpania

„Golden Five” jest efektem 3-letniego międzynarodowego projektu Socrates/Comenius 2.1 zrealizowanego i sfinansowanego w ramach Europejskiej Strategii na rzecz Integracji Społecznej.

Autorzy Projektu i Programu:

1. **Maria Jose' Lera** – Wydział Psychologii Rozwojowej i Edukacyjnej Uniwersytetu w Sewilli, Hiszpania (**europejski koordynator**);
2. **Elena Buccoliero** – PROMECO, Ferrara, Włochy;
3. **Knud Jensen i Frode Josang** - Ramsvik Utadrettet Virksomhet, Stavanger, Norwegia;
4. **Joanna Szymańska** – Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, obecnie ORE, Warszawa, Polska (**krajowy koordynator**);
5. **Joelle Timmermans** - Le Suflee, Bruksela;

Rekomendacje dla programu:

- W 2008 roku *Golden Five* znalazł się na liście **12 wyróżnionych projektów uznanych za najlepsze przykłady dobrej praktyki na poziomie europejskim**. Wyróżnione programy uzyskują rekomendację Komisji Europejskiej do upowszechniania we wszystkich krajach członkowskich Unii.
- W 2009 roku, ogłoszonym w UE Rokiem Innowacyjności i Kreatywności, otrzymał **brązowy medal Komisji Europejskiej** za kreatywność i innowacyjne rozwiązania w doskonaleniu nauczycieli.

Adresaci Programu

- Nauczyciele uczący w szkołach II stopnia (gimnazjach), zwłaszcza wychowawcy;
- Docelowo uczniowie tych szkół, szczególnie z klas pierwszych

Cel ogólny

Wspieranie procesu adaptacji uczniów w gimnazjum:

Stworzenie modelu nauczania i wychowania wspomagającego osiągnięcia szkolne i rozwój osobisty uczniów, zwłaszcza zagrożonych wykluczeniem.

Cele szczegółowe:

- Wzmocnienie integracji klasy;
- Dostarczenie nauczycielowi narzędzi/umiejętności radzenia sobie ze zróżnicowaniem w klasie;
- Poprawa klimatu klasy, co powinno przyczynić się do polepszenia frekwencji, budowania więzi ze szkołą, osiągania przez uczniów lepszych wyników w nauce oraz w zakresie umiejętności życiowych, poprawy relacji interpersonalnych.

Uzasadnienie i podstawy teoretyczne programu

Szkoły II stopnia we wszystkich krajach uznawane są za najtrudniejsze - i dla uczniów i dla nauczycieli:

- Na tym etapie najczęściej dochodzi do załamania kariery szkolnej;
- Wzrasta liczba uczniów podejmujących zachowania ryzykowne (okres inicjacji);
- Nauczyciele tych szkół wyrażają przekonanie, iż ich wpływ na nastolatków jest bardzo niewielki lub żaden.

Zapobieganie wykluczeniu, w tym eliminowanie strat powstających przy pokonywaniu progów edukacyjnych przez uczniów, jest jednym z priorytetów Unii Europejskiej oraz USA i przedmiotem poważnych programów badawczych.

Trudności adaptacyjne dzieci przy przekraczaniu progów edukacyjnych

(Badania S. Harter 1996; J. Eccles 1990)

- Po przejściu z przedszkola do szkoły **7- 8%** dzieci ma kłopoty z dostosowaniem się do nowych wymagań i otoczenia;
- W pierwszej klasie w szkołach II stopnia trudności adaptacyjne ujawnia **20 – 25%** uczniów. Potwierdzają to polskie badania Instytutu Spraw Publicznych monitorujące reformę systemu edukacji.

Problemy obserwowane u uczniów pod koniec I klasy gimnazjum (poziom zewnętrzny/zachowania):

- Spadek aktywności i motywacji do nauki;
- Spadek zainteresowań;
- Zachowania agresywne;
- Sięganie po substancje psychoaktywne;
- Izolowanie się od rówieśników;
- Wagary, porzucenie szkoły;
- Inne zachowania dysfunkcyjne (ryzykowne).

Problemy przeżywane przez uczniów (poziom wewnętrzny)

- Obniżenie poczucia własnej kompetencji/ samooceny (czują się głupszy i gorszy od rówieśników);
- Spadek koncentracji uwagi;
- Obniżenie nastroju, uczucie pustki i nudy;
- Poczucie bezradności i osamotnienia;
- Lęk i niepokój, obawa przed ośmieszeniem się;
- Złość, żal;
- Dolegliwości somatyczne: bóle głowy, bóle brzucha, pokrzywka.

Wymienione problemy przeżywane przez uczniów pokrywają się z **listą symptomów młodzieńczej depresji reaktywnej**.

Długotrwały stan depresji w tak dużej części populacji wczesnych nastolatków jest zjawiskiem bardzo niebezpiecznym.

Wnioski z badań nad trudnościami uczniów w szkołach II stopnia:

- Za trudności uczniów w znacznej mierze odpowiada sama szkoła, której klimat, a zwłaszcza relacje nauczyciel-uczeń są sprzeczne z potrzebami rozwojowymi wczesnych nastolatków.
- Postawy i zachowania uczniów są przejawami frustracji związanej z trudnościami adaptacyjnymi w nowym środowisku.

Potrzeby dorastających we wczesnej fazie okresu dojrzewania (J. Eccles, S.Harter)

- Potrzeba większej autonomii;
- **Potrzeba wsparcia ze strony osób dorosłych spoza rodziny;**
- Potrzeba rozwijania własnych zainteresowań.

Harter S. (2001), *“Teacher and classmates influences on scholastic motivation, self-esteem and level of voice in adolescents”*.

Eksponowane wartości oraz postawy i zachowania nauczycieli w szkołach II stopnia

- Nastawienie na osiągnięcia intelektualne;
- **Mniej opiekuńcze, mniej osobowe, a bardziej formalne traktowanie uczniów;**
- Zewnętrzne ocenianie, konkurs, porównania społeczne (ranking);
- Pomijanie indywidualnych zainteresowań młodzieży.

Ewaluacja polityki budowania wspierającego środowiska

(G. Noam i Fiore N., 2004; K. Wentzel, 1996)

Najwięcej sukcesów dydaktycznych oraz najmniej problemów z zachowaniem uczniów i dyscypliną mają szkoły, które postawiły na budowanie bliskich, wspierających relacji społecznych, zwłaszcza pomiędzy nauczycielem a uczniami.

Model wspierania kompetencji społecznych i zapobiegania trudnym i problemowym zachowaniom dzieci

Autorzy: L. Fox; G. Dunlap; M. L. Hemmeter;
G. E. Joseph; P. S. Strain

Piramida skutecznego radzenia sobie z trudnymi i ryzykownymi zachowaniami uczniów

Dysfunkcyjna szkoła

Zewnętrzni specjaliści

Duża liczba uczniów sprawiających trudności wychowawcze

Programy profilaktyczne

Zewnętrzni realizatorzy

Chaos organizacyjny, niejasność zasad i wymagań, trudne warunki

Bezosobowe relacje, obojętność lub wrogość, rywalizacja, dezintegracja, odsuwanie rodziców

Znaczenie relacji nauczyciela z uczniami:

- Jest wysoko usytuowaną w rankingu osobą znaczącą w życiu dziecka;
- Dla nastolatka może stać się drugą, co do ważności, osobą znaczącą. Jest oceniany jako bardziej obiektywny od rodziców, toteż jego opinie mają wielki wpływ na formującą się osobowość ucznia (samoocenę, emocje, obraz świata);

Znaczenie relacji nauczyciela z uczniami c.d.

- Relacje nauczyciela z uczniem mogą decydować o pozycji socjometrycznej ucznia, mają wpływ na procesy i role grupowe w klasie;
- Wsparcie ze strony nauczyciela może rekompensować brak wsparcia ze strony rodziców i rówieśników;
- Wspierający nauczyciel stanowi istotny czynnik chroniący (uodporniający).

Fenomen odporności (*resilience*)

Badania podłużne, prowadzone przez Werner i Smith przez 40 lat na dzieciach z rodzin głęboko dysfunkcyjnych dostarczyły dowodów, że **50-70%** z nich przezwycięża niekorzystne uwarunkowania i manifestuje odporność wyrastając na godnych zaufania, kompetentnych i opiekuńczych dorosłych.

Ich linia życia przebiegająca początkowo w obszarze ryzyka wyraźnie skręca w kierunku dobrego przystosowania.

Najważniejszy czynnik chroniący - opiekuńcze i wspierające relacje

Werner i Smith odkryli w życiorysach badanych osób, które manifestowały odporność pomimo przeciwności życiowych, **obecność wspierającej osoby dorosłej spoza rodziny**. Wpływ dorosłej osoby znaczącej umożliwił dziecku wyjście z obszaru ryzyka.

W 62% przypadków był to ulubiony nauczyciel. Występował nie tylko jako instruktor umiejętności wymaganych w szkole, ale także jako powiernik i pozytywny model do osobowej identyfikacji.

Resilience

Termin używany do opisu zestawu czynników (walorów, jakości), które umożliwiają (chronią) prawidłowy przebieg procesu adaptacji i transformacji pomimo istniejących czynników ryzyka i życiowych nieszczęść.

Gordon (1995) – „Zdolność do prawidłowego rozwoju, osiągania dojrzałości i nabywania kompetencji pomimo bardzo niesprzyjających warunków.

Przeciwności życiowe mogą mieć charakter biologiczny, jak ciężka choroba lub ułomność fizyczna, materialny (ubóstwo) lub społeczny (przeszkody w najbliższym otoczeniu).

Co więcej, przeciwności mogą występować w postaci dramatycznych i traumatycznych epizodów lub też są czymś stałym i chronicznym.

Aby się rozwijać, dojrzewać i zdobywać kompetencje w takich warunkach, **jednostka musi uruchomić wszystkie swoje zasoby**-biologiczne, psychologiczne i środowiskowe.

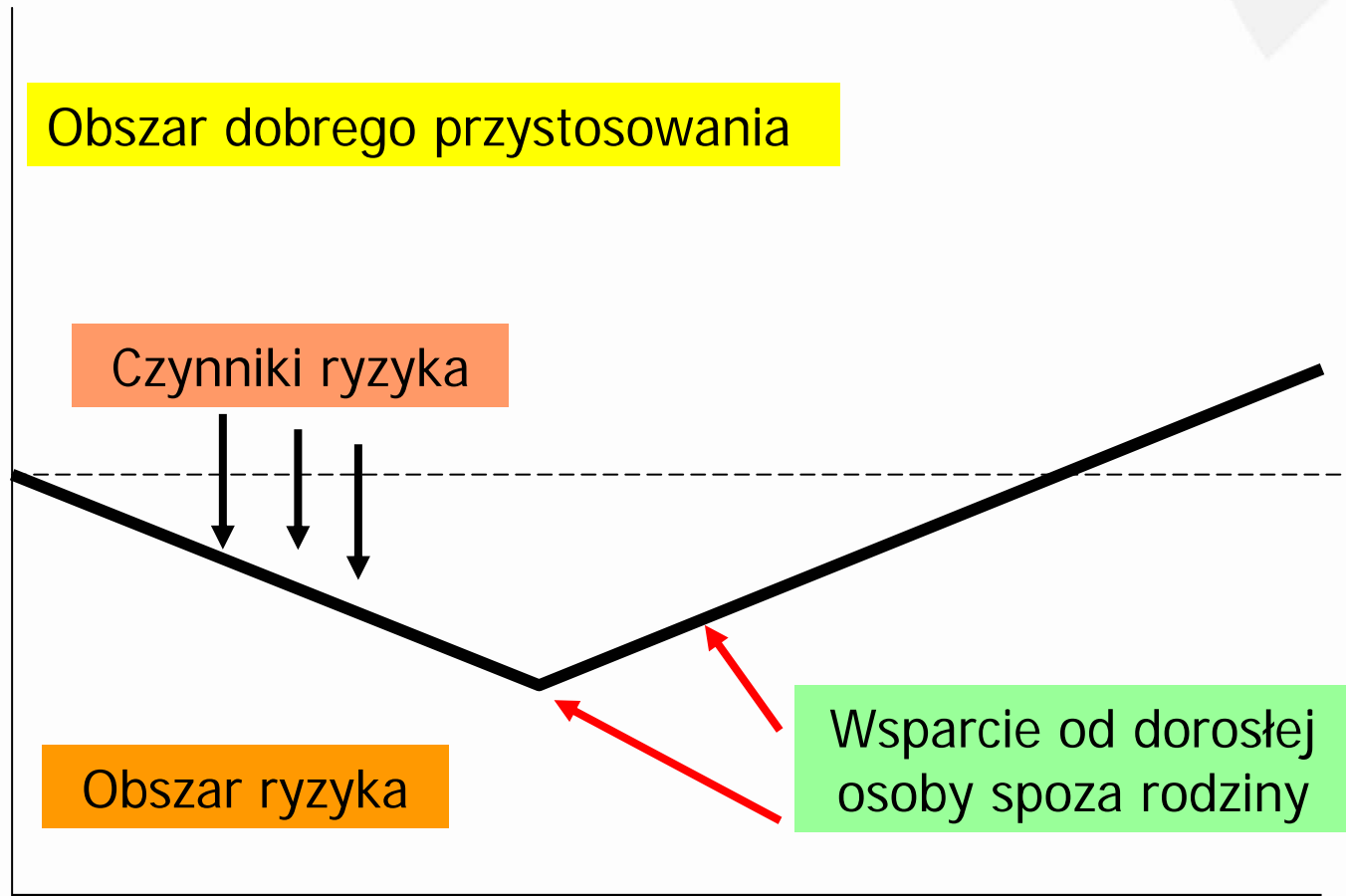
Dzieci walczące z przeciwnościami życiowymi nie mogą osiągnąć odporności same. Potrzebują miłości, opieki i wsparcia ze strony dorosłych – rodziców, personelu szkoły i innych osób z otoczenia.

Wspierające relacje c.d.

Obecność, choć jednej, opiekuńczej dorosłej osoby, która wykazuje zrozumienie i współczucie (niezależnie od tego, jak okropnie zachowuje się dziecko), dzieli się z nim swoim doświadczeniem i mówi mu, że potrafi zrobić coś dobrze, wspiera zdrowy rozwój i proces uczenia się.

Opiekuńcza relacja z nauczycielem daje dzieciom i młodzieży motywację do odnoszenia sukcesów („***Komuś na mnie zależy***”).

Linia życia dziecka - chroniące wsparcie

Fergus, S., Zimmerman, M.A. (2005). *Adolescent resilience: A framework for understanding healthy development in the face of risk*. Annual Review of Public Health

Co to znaczy wspierający nauczyciel, w opinii uczniów (Badania K. Wentzel, 1996)

„Wspierający nauczyciel to taki, który mnie dobrze zna i moje sprawy, i któremu na mnie zależy. Stawia wysokie wymagania, które są jasne i uczciwe; jest sprawiedliwy.”

Obszary Programu Golden 5

**Nauczanie
indywidualizowane**

**Relacje nauczyciela
z uczniami**

**Współpraca
z rodzicami**

Klimat klasy

Zarządzanie klasą

Obszar 1: Zarządzanie klasą

Cele:

1. Tworzenie w klasie atmosfery sprzyjającej koncentracji (skupieniu) i pracy;
2. Zwiększanie motywacji uczniów do nauki;
3. Kształtowanie prospołecznych postaw uczniów i rozwijanie pozytywnego systemu wartości w klasie.

Podstawowe predyspozycje i umiejętności nauczyciela:

- A. Umiejętność zajmowania się kilkoma sprawami w tym samym czasie.
- B. Umiejętność dostrzegania aktualnej sytuacji w klasie i okazywanie tego uczniom.
- C. Umiejętność komunikowania się z uczniami w sposób pozwalający na wyjaśnienie reakcji nauczyciela, tak, aby stały się one zrozumiałe dla ucznia.
- D. Posiadanie wiedzy na temat struktury i życia społecznego klasy, (kto jest liderem, kto jest najbardziej popularny, kto jest osamotniony, itd.).

Zasady kluczowe:

- **Uwaga:** Zwróć uwagę i pochwal przed całą klasą pozytywne zachowanie lub zachowanie, które chcesz wzmacniać.
- **Pro-aktywność:** Rozwiązuj problemy w ich początkowej fazie, aby zapobiec ich eskalacji (na osobności, przed lub po lekcji, nie podnosząc głosu).
- **Reagowanie:** Zawsze reaguj na trudne zachowanie (porozmawiaj z uczniem po lekcjach i zawrzyj z nim kontrakt dotyczący jego zachowania podczas następnej lekcji; poinformuj go jakie poniesie konsekwencje, jeśli nadal będzie się źle zachowywał).
- **Ustal z klasą zasady** pracy na lekcji, spisz je i umieść w widocznym miejscu.

Obszar 2: Budowanie relacji

Cel:

Stworzenie pozytywnych i bezpiecznych relacji nauczyciel-uczeń, opartych na wzajemnym szacunku i zaangażowaniu obydwu stron.

Pomocne właściwości nauczyciela:

- o Życzliwość
- o Zrównoważenie emocjonalne
- o Otwartość
- o Kompetencje

Podstawowe predyspozycje i umiejętności nauczyciela:

- A. Umiejętność odkrywania indywidualnych cech i zalet (mocnych stron) uczniów.
- B. Spędzanie wolnego czasu z uczniami.
- C. Zainteresowanie życiem uczniów.
- D. Znajomość kultury, obyczajów i tradycji, w której wychowuje się uczeń.

Zasady kluczowe:

- **Uśmiechaj się** i pokazuj, że rozpoznajesz ucznia, gdy spotkasz go poza klasą.
- **Postępuj się imieniem dziecka**, kiedy zwracasz się do niego.
- **Stosuj zasadę „czystej kartki”**: każdy dzień i każda lekcja to nowe możliwości.

Obszar 3: Klimat społeczny

Cele:

Stworzenie w klasie klimatu społecznego zapewniającego koncentrację na nauce, motywację, pozytywne poczucie własnej wartości oraz dobre relacje.

Podstawowe predyspozycje/umiejętności nauczyciela:

A: Umiejętność rozwiązywania problemów wspólnie z uczniami.

B: Umiejętność współpracy.

C: Pozytywna identyfikacja z klasą (ja też jestem częścią zespołu klasowego).

D: Innowacyjność i kreatywność.

Zasady Kluczowe

- **Zachęcaj uczniów** do wzajemnej pomocy w nauce.
- **Dokonuj systematycznej i pozytywnej ewaluacji** (z czego jesteśmy zadowoleni, w czym jesteśmy dobrzy – każdego dnia, po każdej lekcji)
- **Przeprowadzaj wywiady** z uczniami, żeby się więcej dowiedzieli o sobie nawzajem.

Obszar 4: Nauczanie zindywidualizowane

Cele: Zwiększenie edukacyjnych osiągnięć uczniów, rozbudzanie motywacji oraz budowanie poczucia własnej wartości.

Umiejętności/podstawowe:

- A. Tworzenie bezpiecznego klimatu podczas procesu uczenia się, pozwalającego na akceptowanie własnych błędów.
- B. Dbłość o dobre relacje z innymi uczniami.
- C. Umiejętność dostosowania wymagań do potrzeb i możliwości uczniów.
- D. Wzmacnianie motywacji uczniów do nauki.
- E. Rozwijanie wpływu uczniów na proces własnego uczenia się.

Zasady kluczowe:

- **Pozwól uczniowi** wybrać rodzaj zadania, stopień trudności, lub strategię pracy.
- **Planuj lekcje** wykorzystując zainteresowania i doświadczenie uczniów.
- **Oceniaj ucznia na osobności**, dając konkretne wskazówki, jak może się poprawić.

Obszar 5: Relacje szkoła - dom

Cele:

Kreowanie klimatu współpracy pomiędzy rodzicami i uczniami, aby zwiększyć osiągnięcia uczniów w nauce oraz ich społeczne zaangażowanie w klasie.

Umiejętności/ podstawowe:

A. Umiejętność tworzenia klimatu szacunku i wzajemnego zrozumienia.

Zasady kluczowe

- **Kontaktuj się regularnie z rodzicami** przekazując im pozytywne informacje o dziecku (kontakt indywidualny, telefoniczny).
- **Porozmawiaj z rodzicami dziecka** i okaż zainteresowanie ich sprawami rodzinnymi.
- **Spisz kontrakt** pomiędzy uczniem – nauczycielem - rodzicami dotyczący zachowania i nauki.

Czas trwania programu – jeden semestr;

Czas realizacji programu w klasie – 16 tygodni

Ewaluacja programu: Pretest -Posttest

Narzędzia ewaluacji:

1. Kwestionariusz dla nauczycieli;
2. Arkusz Ewaluacji Zachodzącego Procesu (dla nauczycieli);
3. Ankieta Ewaluacyjna (dla nauczycieli);
4. Ankieta Socjometryczna (dla uczniów);
5. Skala Samooceny Rosenberga (dla uczniów);
6. Ankieta dla rodziców;

Wyniki ewaluacji pilotażowej realizacji programu w 5 krajach

Statystycznie istotne pozytywne **zmiany ilościowe** zaobserwowano w zakresie:

- Samooceny uczniów,
- Postaw wobec szkoły i nauki,
- Ocen z przedmiotów nauczania.

Zmiany jakościowe

Pozytywny wpływ programu w opiniach nauczycieli:

A. Na nich samych:

- Poznali wiele nowych metod pracy z klasą oraz zasad postępowania pozwalających budować dobre relacje i sprawnie zarządzać klasą;
- Lepiej poznali swoich uczniów, bardziej ich polubili i bardziej interesują się ich rozwojem;
- Mają większe poczucie wpływu na uczniów;
- Czują, że uczniowie bardziej im ufają, lubią ich i traktują jak autorytety;

Na nich samych, c.d:

- Mają mniej problemów z utrzymaniem dyscypliny podczas lekcji;
- Czują się bardziej kompetentni, pewni siebie i mniej zestresowani;
- Większość nauczycieli zdobyła zaufanie rodziców i poprawiła swoje relacje z nimi.

B. Na klasę:

- Większa integracja klasy i lepsze relacje rówieśnicze w klasach. Uczniowie lepiej się wzajemnie poznali i zaczęli współpracować ze sobą. W niektórych klasach zaczęli dawać sobie imieninowe i urodzinowe zbiorowe prezenty, chodzić razem do kina lub grać w piłkę po lekcjach;
- Większa aktywność i motywacja uczniów;
- Mniej zachowań agresywnych i konfliktów;
- Znacznie lepsza frekwencja, mniej przypadków wagarów.

C. Na wybranych uczniów („Golden Students”):

- Uczniowie nadmiernie aktywni, pobudliwi i agresywnie wyciszyli się i uspokoili. Starają się kontrolować swoje reakcje;
- Uczniowie wycofani i nieśmiali stali się bardziej otwarci i pewni siebie; poprawili swoje relacje z klasą;
- Uczniowie najzdolniejsi z dużymi osiągnięciami w nauce nie poprawili w sposób wyraźny swoich ocen, stali się natomiast bardziej uspołecznieni. Niektórzy z nich zaczęli organizować pomoc w nauce dla swoich słabszych kolegów;

Na wybranych uczniów c.d.

- Najwięcej zmian zaobserwowano w grupie uczniów mało zdolnych, z dużymi problemami w nauce i zaniedbanych wychowawczo.
- Znacznie wzrosła ich motywacja do nauki i aktywność, co przełożyło się na poprawę ocen.
- Spadła liczba nieprawidłowych zachowań i istotnie poprawiła się frekwencja na lekcjach.

Zapraszamy do współpracy!

i na stronę:

www.ore.edu.pl

oraz na międzynarodową stronę programu

www.golden5.org

Dziękuję za uwagę